

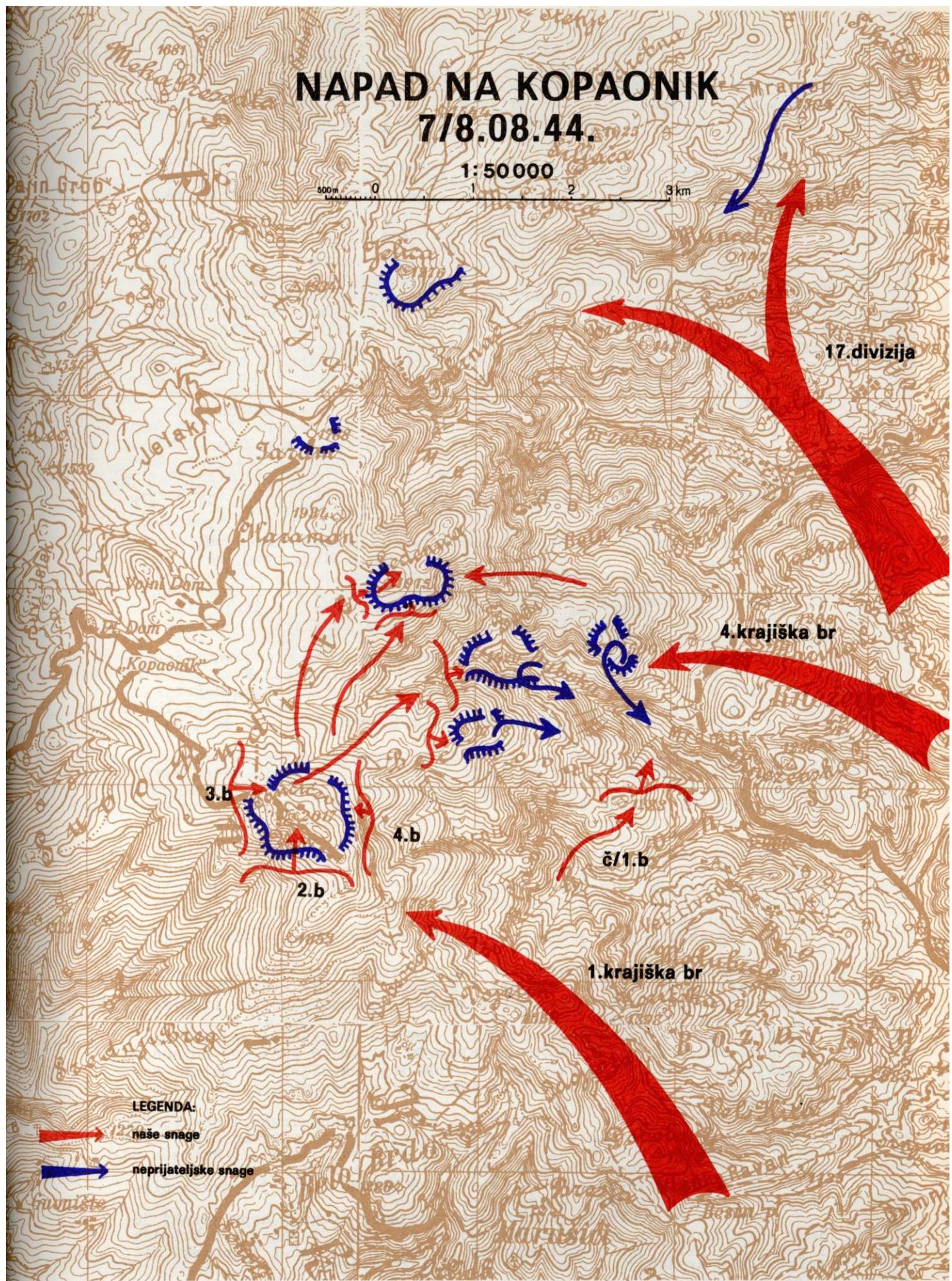
U okolini sela Stari Kolašin prema ibarskoj klisuri, 2. 8. 1944. godine, proslavljenja je trogodišnjica ustanka naroda Bosanske krajine. Tim povodom je dodijeljena divizijska prelazna zastava 4. bataljonu 10. krajiskog brigade, najboljem u jednomjesečnom takmičenju u okviru 5. krajiskog divizije. Na slici, slijeva nadesno: Mladen Marin, komesar 1. brigade, Ilija Matterie, komesar i Milutin Moraća, komandant 5. divizije, Mirko Zec, zamjenik komandanta 1. brigade, Stevo Raus, komandant 1. brigade, Pero Đurić, član politodjela 10. brigade i Vid Bodroža Vicuka, zamjenik komandanta 4. brigade, a ispred leži Ratko Martinović, načelnik štaba 5. divizije. Prelaznu zastavu drži jedna drugarica iz Štaba divizije.

NAPAD NA KOPAONIK 7/8.08.44.

1:50 000

0 1 2 3 km

K-2
Položaj, 10.VIII.1944.
Str.Pov.broj 31/1944

ŠTABU K-1

M H O D M P J .
ARHIV NARODNO-OSVJEDOVIĆEVOG PATA

Br. Per. 31-5...•

7.87 A. 10

P o l o ž a j

336

Naša jedinica imala je zadatak da protjera neprijatelja sa Suvog Rudišta i da ovlada Milanovim Vrhom/k.2017/-Ledenica/k.1915/ i da ne-prijatelja potiskuje prema Bećirevcu i da mu spriječi povlačenje ka Raškoj i Jošaničkoj Banji.

Raspored naših jedinica za napad na neprijatelja noću 7-8 ov.mj. bio je sledeći: jedinica 32 imala je zadatak da napada na Milanov Vrh sa južne strane, t.j.od k.1853; jedinica 33 imala je zadatak da napada na Milanov Vrh sa sjeverozapadne strane sa Ječmišta i Suhog Jelka, jedinica 34 da napada na Milanov Vrh sa sjeveroistočne strane, t.j.od Jelovarnika i Bećirovca i da vrši pritisak na Ledenicu/k.1915/.Vrijeme napada bilo je noću 7-8 ov.mj.u 0,1 sat.Naše jedinice kretale su se putem preko Vlaške Ravni-Odojišta-Vojetina-k.1792,gdje su se jedinice razvile za napad i krenule svaka u svom pravcu.Jedinica 32 ostala je u s.Željevu radi uspostavljanja veze sa četom jedinice 33,koja je otisla u izviđanje sa drugom Karanom,tako da je jedinica 31 učestvovala u akciji samo sa jednom svojom č-atom.Ova četa kretala se između Bećirovca i Đerekara i došla je u kontakt sa neprijateljem između 23 i 24 časa.

Jedinice 32,33 i 34 brzim náletom sa bombaškim odelenjima protjerali su neprijatelja sa Milanovog Vrha za nekoliko minuta.Na ovom položaju neprijatelj se bio utvrdio i ogradio sa kamenjem,a jedinica 34 u sadejstvu sa jedinicom 32 brzo je protjerala neprijatelja sa Ledenice, koji se također bio dobro utvrdio,a jedinica 33 dejstvovala je između Milanovog Vrha i Ledenice ka k.1420 niz Duboku rijeku i ka k.1778 preko Bećirovca.Glavninu svojih snaga neprijatelj je imao između Milanovog Vrha i Ledenice kao i na Bećirevcu.Po likvidaciji Milanovog Vrha i Ledenice neprijatelj je počeо da bježi dezorganizovano i napuštao je svoje položaje,koje je držao na Bećirevcu-Žedi-k.1560 i bez ikakve komande i organizovanosti sakrivaо se po šumi.Ovako razbijenog neprijatelja dočekala je četa jedinice 31 između Bećirevca i Đerekara i nanijela mu prilično teške gubitke.

Naše jedinice u svom silovitom napadu uspjele su protjerati neprijatelja sa položaja koji su potpuno goli i dobro utvrđeni.Naši bombaši privlačili su se ka rovovima uz sadejstvo automatskog oružja.Neprijatelj je bio potpuno iznenaden našim napadom sa ove strane,t.j.iza leda i nije imao osiguranja na Debeocu-k.1792-k.1853 i mislio je da naše jedinice neće sa ove strane napadati ga.

U ovom napadu naše su jedinice polučile veliki uspjeh,nanijevši neprijatelju osjetne gubitke,razbijši im glavninu njegovih snaga Prvi jurišni korpus i djelove III i V-og jurišnog korpusa-elitne trupe Draža Mihađlovića.Ovi korupsi su potpuno uništeni i ostali su bez ljudstva,oružja,komore i komandnog kadra,koji je većinom izginuo,a djelom zarobljen.

Po razbijanju i uništavanju neprijateljskih snaga naše jedinice zadržale su se na položajima:32 na Milanovom Vruhu-Ledenica,33 - Suh Jelak-žand.stanica Strugara - šumski zasadnik - Pajin Grob,a jedinica 34 Gobelja/k.1934/-Jelica.Naše jedinice ostale su na ovim položajima do 9 ov.mj.u jutro.

U ovoj akciji naše jedinice nanijele su neprijatelju sledeće gubitke:

Jedinica 31, jedan drug lakše ranjen.Neprijatelj je imao 15 mrtvih, 15 ranjenih,33 zarobljenih.Plijen: 2 p.mitraljeza,jedna strojnica,jedan pištolj,15 pušaka,5500 jugosl.municije,4000 tal.municije,135 mina za mali tač.bacač,20 bombi i 8 konja.

Jedinica 32: imala je 4 mrtva i 2 ranjena druga,a neprijatelj je imao 5 mrtvih,10 ranjenih i 28 zarobljenih.Plijen:15 pušaka,2 holandska mitraljeza,2 pištolja,2 rak.pištolja,3500 jug.municije,3000 metaka za "bredu",60 mina za mali bacač,2 sanduka sanitetskog materijala,jedna pisaca mašina i 20 konja.

Jedinica 33 imala je 1 mrtvog i 1 teže ranjenog druga,a neprijatelj je imao 15 mrtvih,20 ranjenih,44 zarobljena.Plijen:1 mitraljez "švarcloze",1 p.mitraljez,3000 metaka,20 bombi,10 mina za t.bacač,75 granata za top kal.47/32,15 čebadi,15 šatorskih krila,4 p.kazana,2 vreće brašna,30 pušaka,jedan foto-aparat,2500 metaka za holand.mitraljez,jedan pištolj,25 konja,10 volova i druge vojne spreme.

Jedinica 34 imala je jednog lakše ranjenog druga,a neprijatelj je imao 15-20 mrtvih i ranjenih,među kojima se nalazi i jedan k-t brigade i jedan k-t bataljona,zarobljenih 45.Plijen: 2 "šarca",1 holandski mitraljez,3000 metaka,30 konja i druge vojničke spreme.

122

Sveukupni gubitci neprijatelja u ovoj akciji bili su:
 40 mrtvih, 55 ranjenih, 150 zarobljenih vojnika i oficira.
 Plijen: 45

p.mitraljeza	³¹⁵ 105	Radio stanica	1 komplet.
Hol.mitraljeza.....	312 = 5		
/jedan uništen/		1 radiogram in. 2 franc. p.m. 1	
Mitraljeza "švarcloze"....	1 + 1 = 2		
"Šaraca".....	2 + 1 = 3		
Strojnica.....	116 = 7	11. bacač	
Pištola.....	4 + 5 = 19		
Rak.pištola.....	2 + 3 = 5		
Pušaka.....	60 + 214 = 274		
Jug.municije.....	15.000 + 20000 = 35000		
Tal.municije.....	4.000		
Municije za "bredu".....	3.000		
Holandske municije.....	2.500		
Mina za mali tal.bacač....	195		
Mina za t.bacač.....	10	→	
Granata za top kal47/32..	75		
Ručnih bombi.....	40 + 150 = 190		
Konja.....	83 ± 50 = 133		
Volova.....	30		
Foto-aparat.....	1	Karakta →	
Sanduka sa sanit.mat.....	2		
Pisača mašina.....	1		
Poljskih kazana.....	4 + 2 = 11	→	
Vreća brašna.....	2		
Svinjske masti.....	40 kg	2,000.000	
Satorskih krila.....	15		
Ćebadi.....	15 i druge vojne spreme.		

Naši gubitci u ovoj akciji bili su: 5 mrtvih i 5 ranjenih drugova, od kojih su 2 teže.

U ovoj akciji svi borci pokazali su neobičnu hrabrost i požrtvovanost u likvidaciji neprijatelja. Pored nespavanja i umora borci su dali sve od sebe, da bi se neprijatelj savladao, uništio i protjerao. Svi su se borci istakli u ovoj akciji.

SMRT FAŠIZMU-SLOBODA NARODU!

Politkom amfor:

Nebojša Majstorović

Načelnik, kapetan:

Radomir Radulović

Komandant, p. r. pukovnik:

Stevo Ramić

0 - 1
0. Br. sl.
10.VIII.1944. g.

5 - 6
480 - K

K - 1

Од Покрајинског Комитета за Србију добили смо слиједећи радиограм:

Генералу Пеку Џанчевићу желимо добродошлицу у Србију. Честитамо неодоливи прелаз Ибарске клисуре и Копаоника борцима, подофицирима, официрима и политичким радницима прослављене II Пролетерске, V Крајишке и XVII Ударне дивизије.

Покрајински Комитет
за Србију."

Доставља се предњи радиogram, с тим да га сачовшти-
те вашим јединицама.

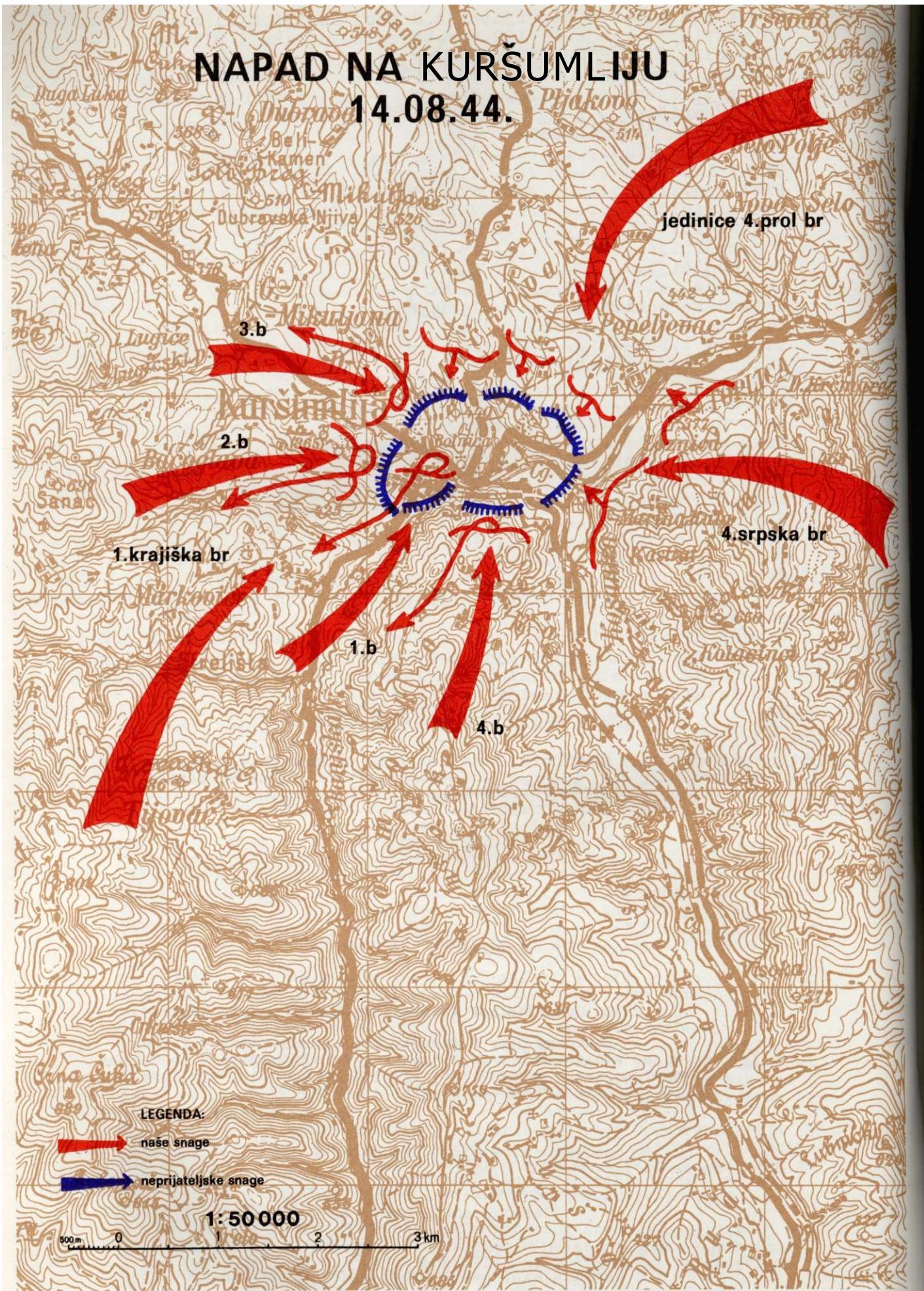
Смрт фашизму - слобода народу !

Достављено:
K-1, H-1 и E-1

В.д. Ном. Начелника
М а ј о р,

Bojan Perutković

NAPAD NA KURŠUMLIJU 14.08.44.

Komandant operativne grupe divizija Peko Dapčević, general-lajtnant, narodni heroj (u sredini stoji) s Milutinom Moračom komandantom (lijevo od njega) i Ilijom Materićem, političkim komesarom 5. krajiške divizije (desno od njega), sa grupom boraca i starješina koji su prekomandovani u novoformirane srpske jedinice. Tom činu svečanog ispraćaja prisustvovali su i drugi borci i starješine iz sastava 5. divizije. Snimak načinjen u okolini Kuršumlige, 19. avgusta 1944. godine.

U ime prekomandovanih starješina, Milutinu Morači, komandantu divizije, raport predaje Mirko Zec, zamjenik komandanta brigade (desno), a prvi slijeva u stroju je Lazo Ivaniš, zamjenik komandanta 3. bataljona. Snimak je načinjen 19. 8. 1944, u okolini Kuršumlige.

Posljednji snimak Štaba 1. bataljona ovog sastava, jer su nakon toga uslijedile prekomande i nova postavljenja. Slijeva nadesno: Božo Mutić, obavještajni oficir, Svetozar Popović, zamjenik komesara, Petar Simurdžić, komesar, Ljubomir Jajčanin Bijeli, komandant i Đuđo Raca, zamjenik komandanta. Snimak je načinjen 19. 8. 1944. godine u okolini Kuršumlige.

Grupa ranjenih boraca 5. krajiške divizije, među kojima su i borci iz 1. krajiške. Slijeva nadesno: u prvom redu - na nosilima leži Luka Jelić, komandir čete, u drugom redu - prva Dobrila Đurović, treći Milenko Đudić i peti Đuro Brodarac, u trećem redu stoje - šesti Dušan Radić, sedmi Rade Kević i osmi Jovo Samardžija, okolina Kuršumlije, avgust 1944. godine.

U monografiji »PETA KRAJIŠKA DIVIZIJA«, autora Milutina Morače, izdanje VIZ-a, 1985. godine, na str. 259 piše:

»Prilikom povratka Koće Popovića, sa njim je iz divizija Operativne grupe pošlo 250 viših i nižih vojnih i političkih starješina koje su bile određene za popunu srpskih jedinica starješinskim kadrom. Od toga broja iz 5. divizije pošla su 84 vojna i politička rukovodioca i 11 kurira za Glavni štab Srbije. Među ovim starješinama nalazili su se Rade Zorić, komandant 4. krajiške brigade, koji je odmah zatim postavljen za komandanta 25. divizije, Mlado Marin, politički komesar 1. krajiške brigade,

Na padinama Kopanika, grupa rukovodilaca brigade vedrog raspoloženja, podsjećajući se na nekoliko prethodnih dana kada su 8. 8. 1944. godine na ovoj planini borci 1. krajiške, zajedno s drugim snagama divizije i ostalih jedinica, razbili i uništili jake koncentracije četničkih snaga. Na slici slijeva nadesno: Dane Raca, Milorad Novosel, Ljubomir Jajčanin Bijeli, Dobroslav Šobot, Mirko Turić, Stevo Rauš, Petar Simurdžić i Ante Baljak, avgust 1944.

postavljen je za političkog komesara 21. divizije, dr. Julka Mešterović, šef hirurške ekipe divizije, Mirko Zec, komandant bataljona u 1. krajiškoj brigadi (sa te dužnosti 18. juna 1944. bio postavljen za zamjenika komandanta 1. krajiške brigade - arhiv VII K-782A F-5, D-27 - dopunio S. Š.), pošao je na dužnost komandanta brigade, Vice j. Bašić, intendant brigade, pošao je na dužnost intendanta divizije. Rastanak izabranih starješina sa svojim ratnim drugovima i jedinicom bio je dirljiv i težak, ali su bili ponosni što im se ukazuje povjerenje da stanu na čelo četa, bataljona i brigada srpskih jedinica da ih vode u borbe i osposobljavaju ih za izvršenje i svih drugih ramili zadataka. ...«

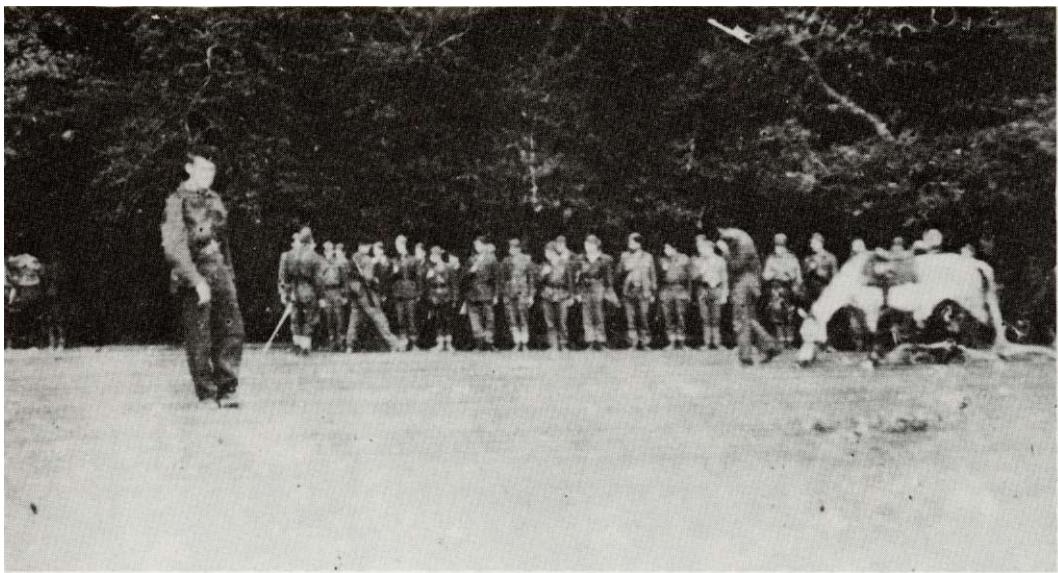

U svim je prilikama ostvarivana svestrana saradnja boraca s narodom gdje je brigada boravila i vodila borbe. To je bila čvrsta garancija za pobjedu nad okupatorima i njihovim slugama. Snimak prikazuje kako borci 1. bataljona na proplancima Kopaonika pomažu stanovništvu u žetvi pšenice, avgust 1944. godine.

Borci 1. bataljona pritekli su u pomoć stanovništvu Kopaonika u žetvi pšenice, avgust 1944. godine.

Kratak predah u «debeloj» hladovini gусте шуме на Копаоникује протекао, заштитна ѡата brigade je postrojena za smotru i provjeru pred dalji pokret. U prvom planu Miloš Željković, komesar ѡete, Dušan Vučnović, komandir ѡete, stoji ispred stroja (ledima okrenut), a sa desne strane ispred stroja koraca Golub Nešković Učo, rukovodilac propagandnog odsjeka brigade, avgust 1944. godine.

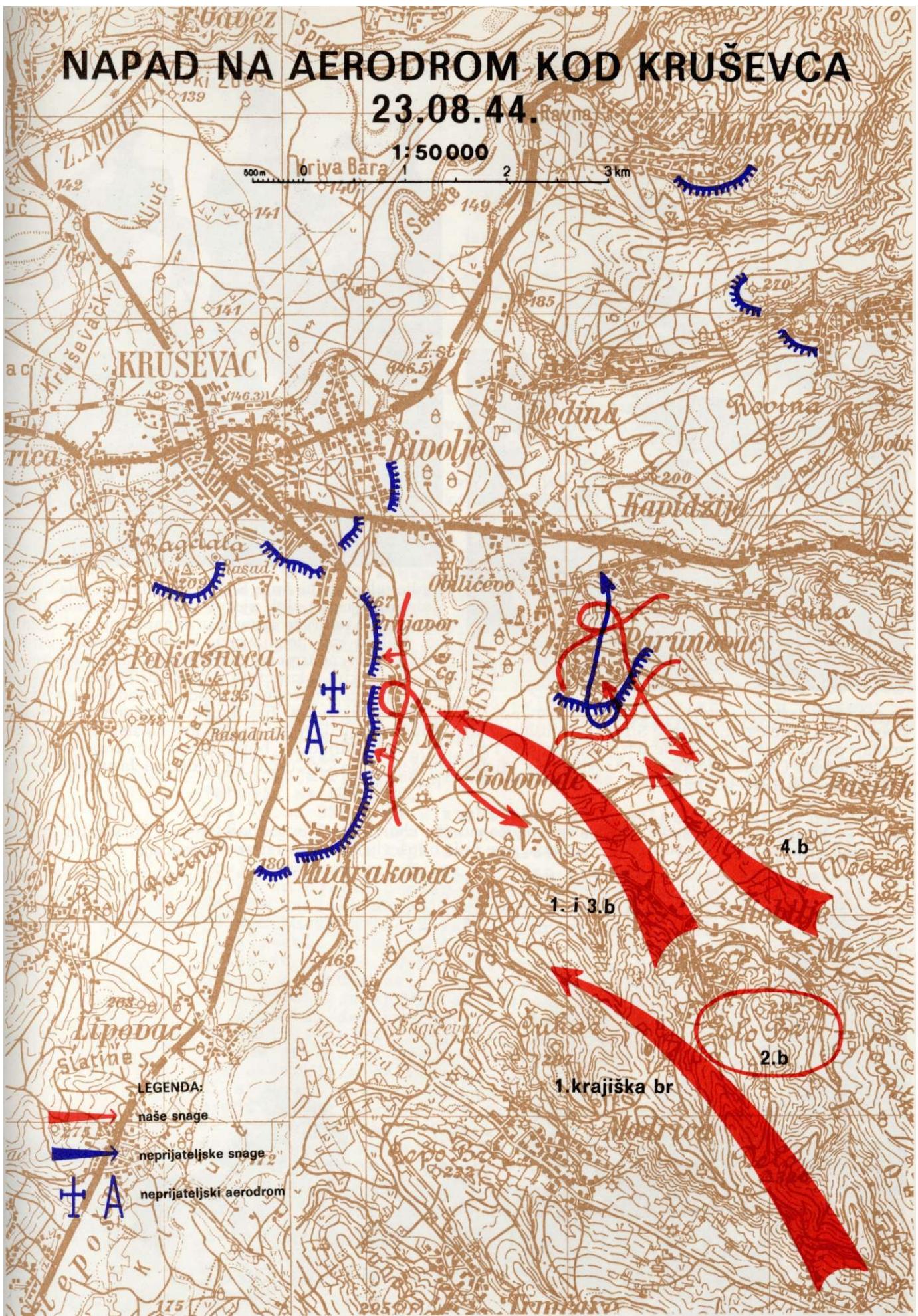
Grupa boraca 4. bataljona, slijeva nadesno: stoje - Vlado Romić Romei, Nada... «Banička», Mile T. Banjac, Savan Kesić, Mile Č. Banjac (poginuo 26. 4. 1945), Savka Šobot, Vlado Vlačina, kleče - Soka Stevandić i Božana Tasić. Snimak načinjen na području Kopaonika, avgusta 1944. godine.

Na proplancima Kopaonika izdužila se kolona boraca koja hita na nove borbene zadatke i okršaje u pravcu Jastrepca, avgust 1944. godine.

NAPAD NA AERODROM KOD KRUŠEVCA 23.08.44.

1:50 000

Sa područja Jastrepca, gdje je brigada samostalno dejstvovala, radio-telegrafista Ante Strpić (sa slušalicama) predaje poruke Štabu 5. divizije, a iznad njega stoji i posmatra Jovica Ćurčić, pomoćnik obavještajnog oficira brigade, avgust 1944. godine.

Radio-telegrafista Ante Strpić (Dalmatinac) na »svom radnom mjestu«, dok njegov pomoćnik (neidentifikovan) ručno pokreće generator za napajanje radio-stанице. Njihov rad posmatraju, slijeva nadesno: Burhanov... (crvenoarmejac iz Uzbekistana, sa završenim marksističkim fakultetom. U brigadi je jedno vrijeme bila formirana posebna četa od oslobođenih crvenoarmejaca- Nijemci su ih sa istočnog fronta transportovali u Jugoslaviju da rade u rudnicima i druge fizičke poslove), neidentifikovan borac, Petar Simurdic, komesar brigade i Jovica Ćurčić, na podnožju Jastrepca, avgust 1944. godine.

Poslije žestokih borbi sa četničkim izdajicama na Kopaoniku i borbi protiv bugarskih fašista u Kuršumliji, brigada je krajem avgusta stigla na područje Jastrepca, gdje ju je oduševljen dočekao narod toga kraja.

OC K - 2
Poležaj, 14.IX.1944 god.

OC K-1.

14.9.44
13.9.44
783 p. 1 e ž a j

Prema dobivenim podatcima dostavljam vam sledeći izveštaj
za 14 sv.mj:

UZICE: nalazi se jedan bataljen debreveljaca II.debreve-
veljačkog puka, 320 poljske straže i ogranične st-
raže pod komandom majora Lazarevića/ekružni koman-
dant/.Njemaca/succelicije,feldžandarmerije/, jedan
bataljen.U kasarni kod gimnazije i u parku nalazi
se do 150 kamiona.

Osim gore navedenih snaga nalazi se stalne u prela-
zu dijelovi "Prince Eugen" divizije Čija je materiza-
cija prešla prije dva do tri dana iz Besne reke
Mekre Gere ka Valjevu.Sadanji dijelovi spomenute di-
vizije su većinom pješadija i krenjska zapregra.
U vareši se nalaze dveja berna kola na gušenim teč-
kovima.

- STANOVNI: 1./ Dobreveljci se nalaze većim dijelom u sekelani pod zanim Zabu-
ćejem pored željezničke pruge, manji dio nalazi se po bunkeri-
ma.
2./ Poljska straža u štabu kod saborne srkve i ekružnom načelstvu.
Veći dio ove jedinice je po zasedama i na straži.
3./ Njemci u krajs komandi/zgrada ekružnog suda/zatim "Hotel" Zla-
tibor, realna gimnazija, a feld komanda se nalazi u kući inži-
njera Bećice Mujevića na Lazica Brdu.U narednoj banci nalazi se
oko 100 Njemaca koji govore naški, evdje je ujedno glavne
sklenište municipije, eružja i benzina.

ZASEDE i UTVRDJENJA: Na Camini kod mestiće "Abacija", zatim u adi na drvenom
mostu.U zasjedi su vojnici iz djačke čete poljske straže većim
najmanjim simeatizeri.10 od ovih vojnika nalazi se u bunkeru
kod željezničkog mesta kraj stanice/dvosedrati bunker od cigle
Straža od 5 ljudi u Krčagu kod vojne kasarne koja je prazna,
dalje straža od 4 čovjeka na betoniranom mostu kod sekelane.
Utvrdjenja: Pećev od prveg bunkera sa Zlatiborskog puta preko
Zabućja na Devarje.

Dva km od Užica na zlatiborskem putu nalazi se jedan bunker
više puta/1./, druga dva veća bunkera nalaze se na Zabućju.Oke-
le ovih bunkera koji su iz trešnjeg materijala kao i bunker
broj 1.nalaze se ravno i jedan red bedljikave žice.Pesada bu-
nkera su Njemci/bunker 2 i 3./.Bunker jedan su debreveljci.
Sad se nailazi na poljsku stražu na mostu u adi, dalje na Dobar-
ju dva bunkera jedan veći/4./ drugi manji/5./ iz trešnjeg materijala
pesada Njemci i debreveljci.Oko većeg bunkera su ravne
a pesada je oko 40 Njemaca.Preko puta Devarja na Vujića Brdu
nalazi se jedan mali bunker/6./ od cigle/debreveljci/, zatim
jedan veći bunker/7./ od trešnjeg materijala iza Vujića Brda
na Kruščici/debreveljci/, selazeći za Kruščice na Carinu "Abaci-
ja" nailazi se na zasedu poljske straže i debreveljaca.Više
Carine na Bjelak Greblju nalazi se jedan veći bunker/8./ od tre-
šnjeg materijala sa pesadom debreveljaca, više ovog bunkera nalazi
se drugi jednak bunker/9./ na Šančevima,/debreveljci/.Iz-
među Bjelak Greblja i bunkera na Peri na putu na mostu zase-
da poljske straže u jačini od 7-8 ljudi.Na samej Peri nalazi
se jedan veći bunker/10./ od trešnjeg materijala sa cikveak re-
vovima,pesada preko 40 debreveljaca, dalje jedan manji bunker
/11./ od cigle na vrh terazija na Bajine-Baštanskom putu pesada
debreveljci.Na vrh grada nalazi se jedan veći bunker/12!/ od
trešnjeg materijala sa pesadom od 40-50 Njemaca i debreveljaca.
Ovaj bunker može se tući sa Bijekteša/Zabućje/oko 150 metara
zračne linije.

NAORUŽANJE: Osim kao što je spomenuto da imaju dveja berna kola, u dverištu

gimnazije nalazi se jedan dvečevni top,bacaoi se nalaze na malom Zabućju na Debarju,na Peri na Gradu.Broj sitematskin crnija i mlin bacaca je neznan.

UVRADJENJA U SAMOM GRADU: Dveseratni bunker kod Željezničkog mesta od cigle, osada seljska straža,jedan mali bunker na uglu malog parka preko puta hotel "Zlatibor",zatim jedan mali bunker na uglu narodne banke u kome se nalaze Njemci.Isto takav bunker nalazi se na dnu Lazića Brda preko puta osnovne škole.Osim ovoga isade na više mesta izradjeni zaklena od naslaga kamenja.

PRILAZI IZMEDJU BUNKERA: Najlakši prilaz je kroz Sljanevinu izmedju bunkera na Peri i na ~~terazijama~~ terazijama,zatim izmedju bunkera na Peri i Bjelog Greblja,tu je zaseda seljske straže ali se uz debrog voda dića zbog široke prostorije može nepristupne preći.Osim ovoga još je laki prilaz izmedju bunkera na Kruščici i Bjelog Greblja izmedju kojih je zaseda seljske straže i debroveljaca,ali se isak može preći.

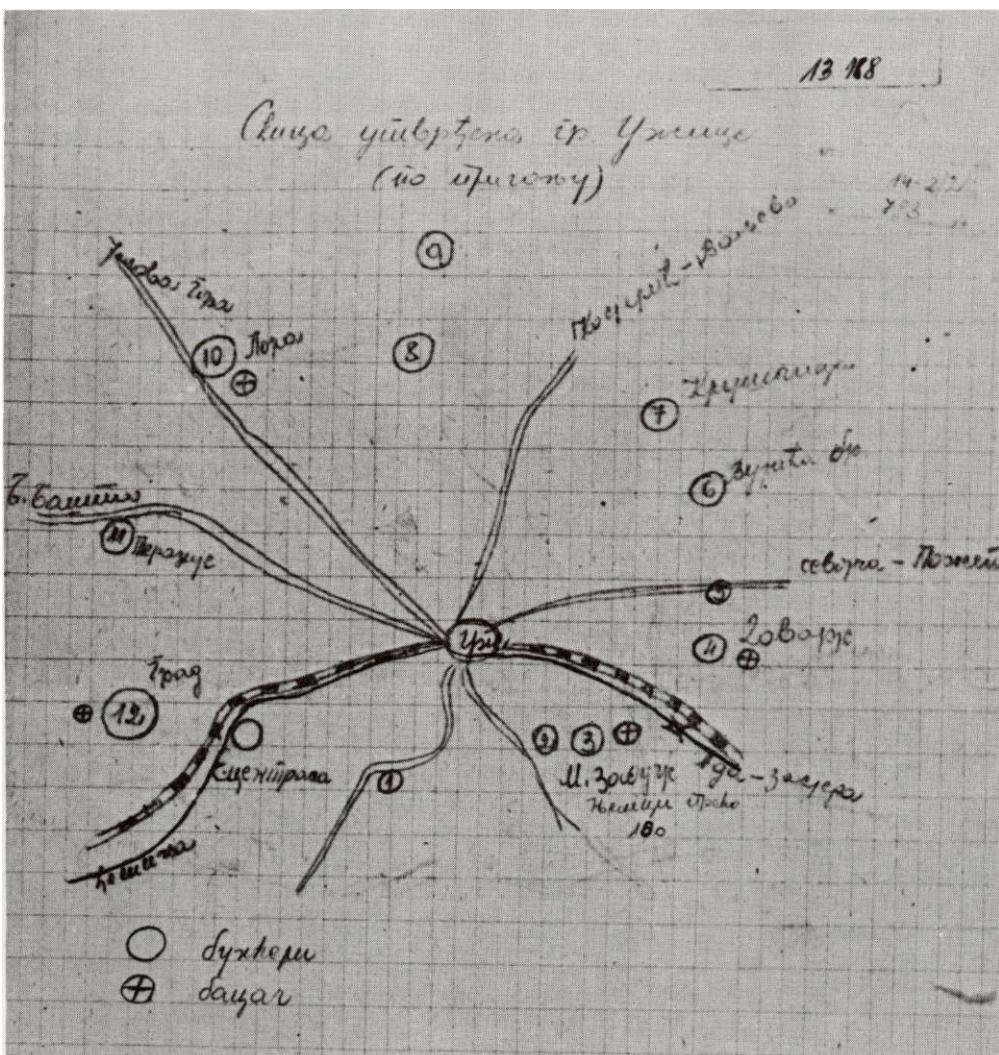
Krčagovo,predgradje u njemu se nalaze bolnica,kasarna i fabrika.Ne zake straže se pred samom kasarnom/seljska straža/.

Kad je Kralj neki dan govorio komandant seljske straže major Lazar,više sazvao je gradjanstvo.Razećaran sadržajem kraljevog govera razbio je radio aparat.Kraljev gover imao je povoljan uticaj na mase.

Smat fašizmu === Sloboda naredu!!!

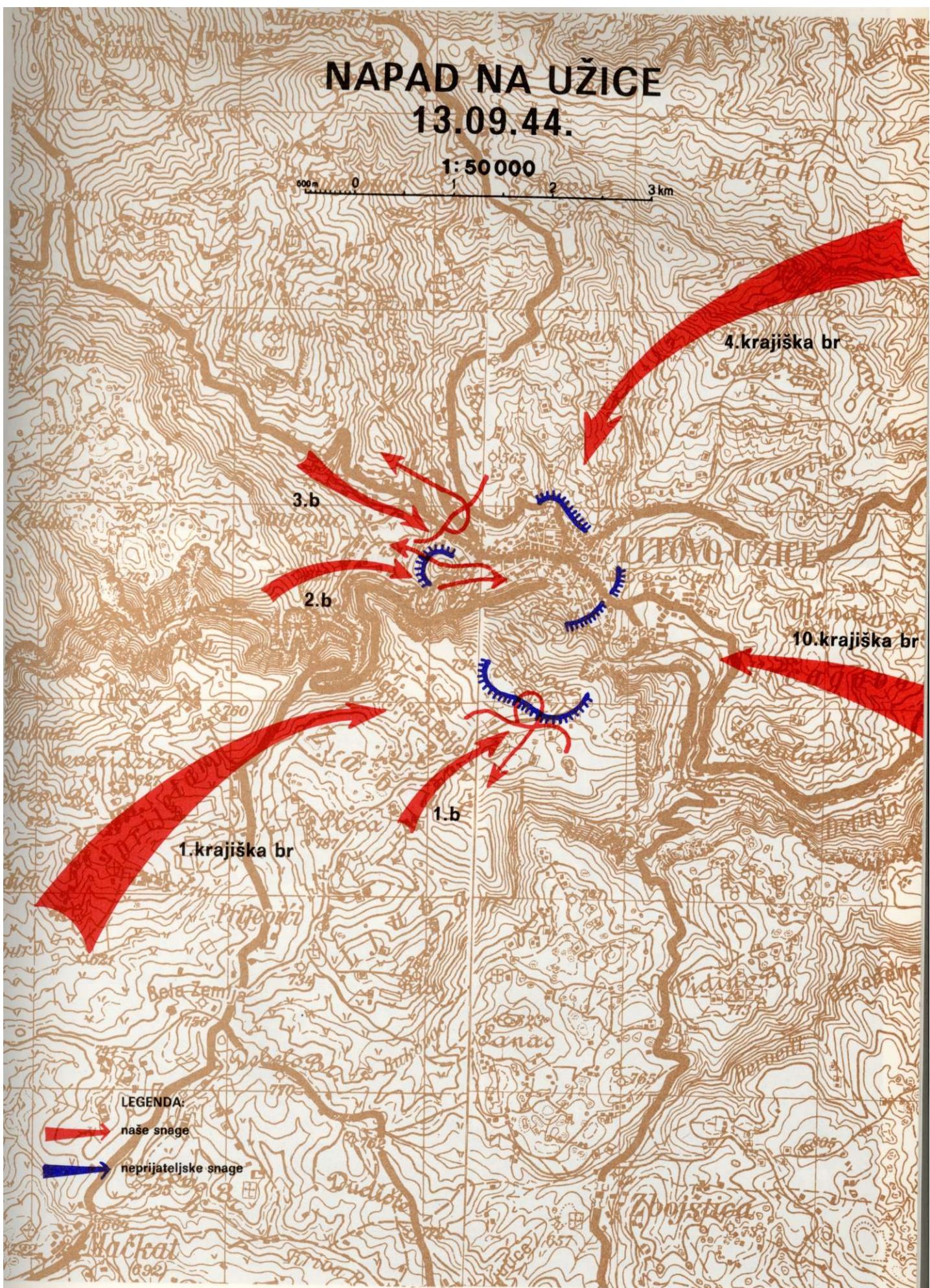
Sef OC K - 2. seručnik:

Milivojević

NAPAD NA UŽICE 13.09.44.

1:50 000

К-2
Број: 36/44
Положај.
18.IX.1944 г.

Извештај о операцијама
јединице К-2 од 16.IX
до 18.IX.1944 г.

Штаб у К-1

МНО. ФНРЈ.
АРХИВ НАРОДНО-ОСЛОБОДАЧКЕГ РАТА
Бр. Ред. 5-6
К. 7844/о

Положај

16.IX-стigli око 12 сати у село Добруље. Слободно време употребљено за одмор.

17.IX-рано ујутро у 5 сати иренули за село Г.Бранетић где смо стигли око 20 сати.

18.IX-у 5 сати иренули за с.Јеловик, где смо стигли око 14 сати. За време путовања на Козјељу опазили смо колону четника која је била у покрету. Одмах су послане две чете јединице 34 да их заобиђу и изврше напад. Овим мањевром наших јединица четници су били изненађени и ухваћени у вломпку. Након кратког окршаја наши борци разбили су ову четничку групу и заробили 104 четника. -Запленили су 3 митраљеза (холандска), 30 пушака, нешто муниције и 6 коња. Извештај број четника успео је утешити. Нађена су 3 мртва четника, а 1 је наш друг рањен.

Смрт фашизму - слобода народу.

Политком-мајор,

Никола Самарџија

Начелник-капетан,

Манојло Мijатović Brko

Командант-п.пуковник,

Đuro Đuković

Grupa boraca u Belanovici kod Arandelovca, septembar 1944. godine. Slijeva nadesno: stoje - Nikola Samardžija Nine, neidentifikovana drugarica, Manojlo Mijatović Brko, Rada Novosel, Đuja Stakić, u brigadi odmah poslije njenog formiranja, Miroslav Grahovac, neidentifikovan, u srednjem redu суći Đurđe Ivanović Đuko, u prvom redu lijevo i desno dvojica rođene braće Dobroslav i Milan Šobot, a u sredini Bogoljub Zrnić.

Poslije održanog sastanka komandira vodova i političkih delegata iz 4. bataljona načinjen je i ovaj snimak. Slijeva nadesno: u gornjem redu stoje - dvojica neidentifikovanih, Ratko Dragić, Lazo Matijaš, Milan Karalić, Nikola Vejnović, Dušan Banović, u srednjem redu - Ilija Ćup, Milan Predojević, Milan Jeftić, u prvom redu sjede - dvojica neidentifikovanih, Slavko Tadić, Branko Rokvić i Ranko Glamocanin, okolina Arandelovca, septembar 1944. godine.

Kolona 3. bataljona maršuje prema Arandelovcu. Na slici, slijeva nadesno: Dušan Kecman, Stevo Đaković, Vojin Culum i Janja Mirković, septembra 1944. godine.

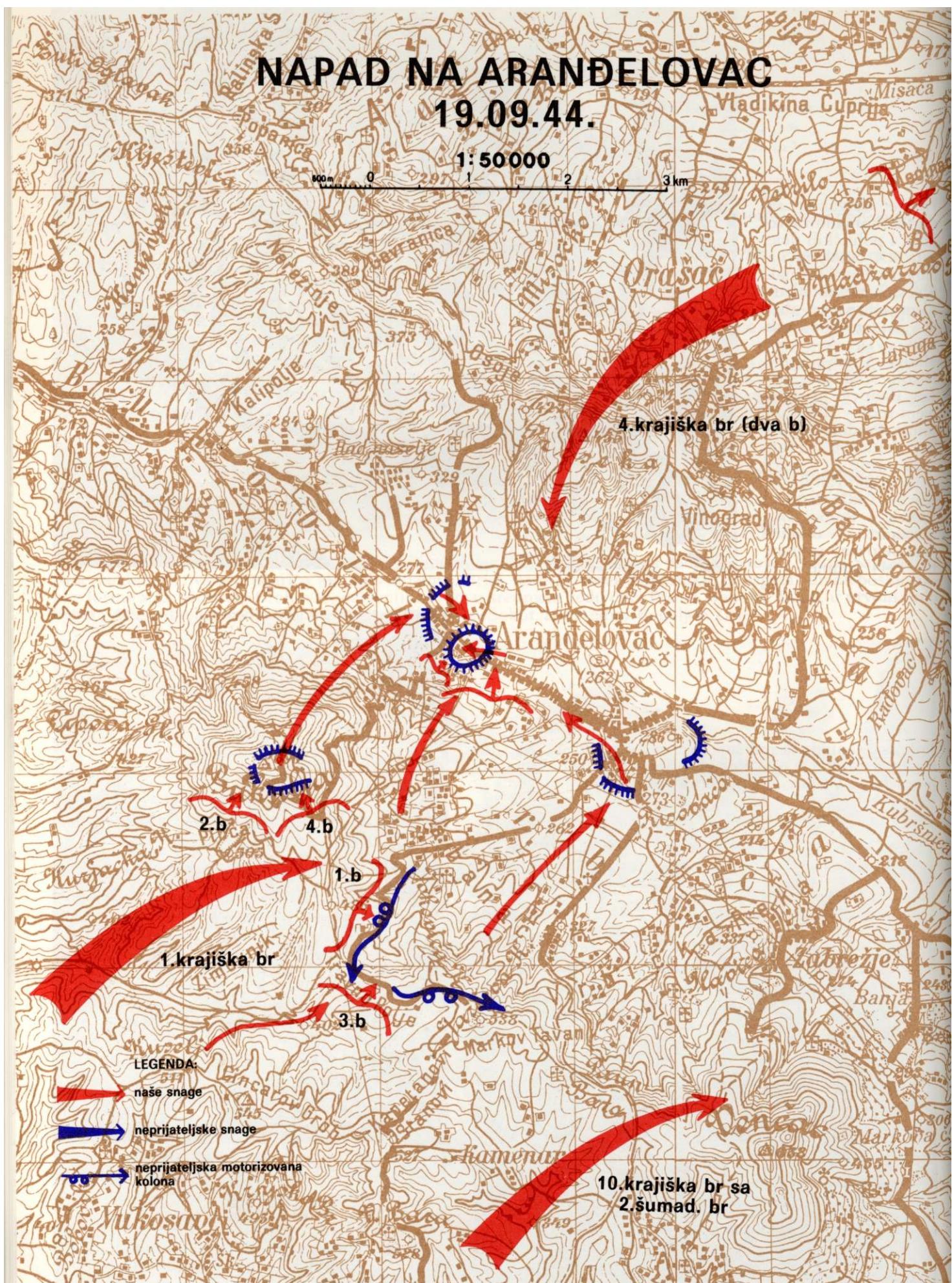

Za vrijeme kratkog predaha na maršu od Belanovice ka Arandelovcu načinjen je ovaj snimak grupe boraca 3. bataljona. Slijeva nadesno: u drugom redu sjede - Milan Curguz, Lazo Knežević, Milorad Novosel, Košta Bojančić i Stevo Đaković, u prvom redu leže Ilija Bajić, dvojica neidentifikovanih (ledima okrenuti), Velimir Kukolj i Dragan Srdić, septembar 1944. godine.

NAPAD NA ARANĐELOVAC

19.09.44.

1:50000

К-2

Стр.Пов.Број:37/44

20.IX.1944.

-ПОЛОЖАЈ-

МНО.ФИРД.
ПРОВЕ ВАРДЕН-ДОЛУС-ДАЧАЧКИ РЕГИ
Бр.Ред 6-6
7.ПТ.4/10

399

Штабу К-1

-Положај-

ИЗВЈЕЈТАЈ О ОПЕРАЦИЈАМА

19 и 20 септембра 1944.

У вези задатка јединице К-1 да заузме Аранђеловац, наша јединица добила је задатак да заузме Букуљу, а по заузетој Букуљи да продре у сам град.

У акцији су учествовале све јединице К-2, осим једне четве која је била у заштити болнице.

19.IX. око 10 сати кренуле су наше јединице из с. Јеловик према Аранђеловцу у дније колоне: једна је иша преко Букуље, а друга источно од Букуље преко с. Врбице. Колона која се кретала преко Букуље није нашла на непријатеља на Букуљи па пошто је овладала Букуљом спустила се према граду. Пред самом жељетом и код Киселих Вода нашла је колону на отпор четника. Чикови су положаји убрзо ликвидирали, а четници натјерани у дније зграде из којих су продужили да се боре све до другог дана. Друга колона нашла је на њемачке моторизоване снаге на комуникацијама које воде из Аранђеловца преко Балабанца и ту се с тима сукобила. Њемачке снаге имале су намјеру да продру из Тополе за Лажковац. Наша тешка оруђа, топ 47 mm и тешки бацачи отворили су паљбу на ову колону, испресецали је и учели забуну. Након тога слиједио је напад наших пјешачких дјелова при чему је моторизована колона дјеломице уништена, а дјеломице натјерана у бјегство. Затим су наше јединице продуше са подадом у сам град и натјерале непријатеља да се повуче у једну кулу.

20.IX. настављена је борба са четничима у самом граду. Прије подне нападнуто је непријатељско упориште испред јединице 31 и 33 тешким бацачима и након краће паљбе ликвидирано. Непријатељско упориште испред јединице 32 давало је жесток отпор и цијело прије подно вршење су припреме за ликвидацију овог упоришта. Но подне извршен је напад на ово упориште/дније куће/најпре тешким оруђима: топом и бацачима, затим је купа мичирана и извршен јуриш. Вођена је жестока борба, непријатељ је давао очајан отпор, али су упоришта напоном заузета од наших јединица.

У овим акцијама непријатељ је претрпио тешке губитке у људству и материјалу: убијено је 70 њемаца/број рањених је непознат/, заплијежена су 3 камиона, 4 мотоцикла; уништена 3 борна кола, 1 ~~пушка~~ ^{бољар} топ/20мм/ и 3 камиона, 2 луксузна аутомобила, 1 санитетски аутомобил. Четници су имали 320 мртвих /овдје су урачунати свеукupni губитци четника у граду које су нанијеле уз нашу јединицу и јединице К-3/. Зарабљено је 225 четника. Наш борци заплијенили су 300 пушака, 2 брза "шарца", 1 "шаран", 2 стројнице, 13 разних пиштола, 17 кока, нешто муниције, санитетског материјала и друге ратне спреме.

Наши губитци: 14 мртвих и 35 рањених.

Борба је започела 19.IX., вођена чутав дан и ноћ и завршена 20.IX. око 17 сати. Било је углавном ведро вријеме.

Акција је успјешна, непријатељ је потпуно разбијен и највећим дјелом уништен.
С ПРТ ФАШИЗМУ-СЛОВСДА НАРОДУ.

Политком мајор:

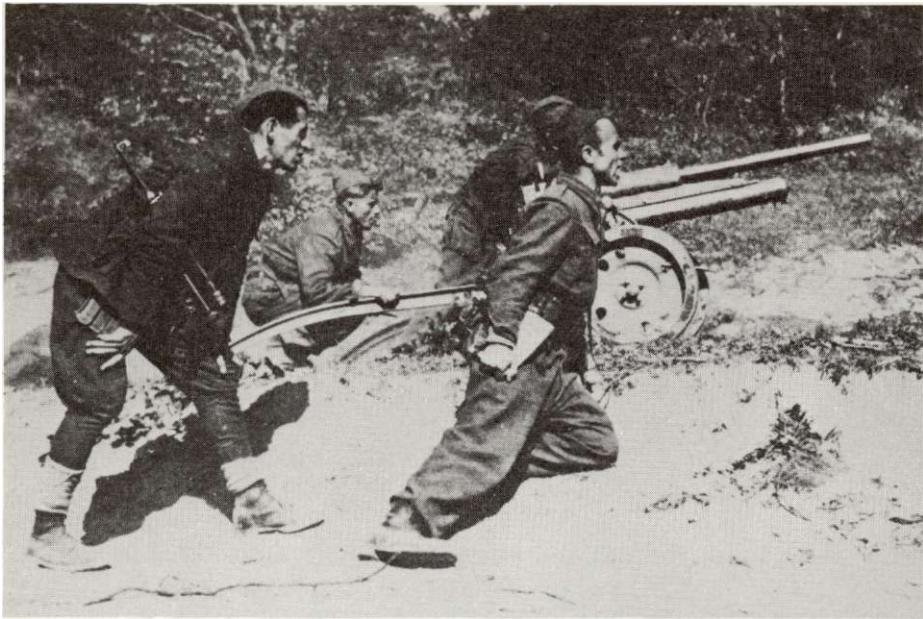
Петар Ђорђевић

Начелник, капетан:

Антион Ђорђевић

Командант, пуковник:

Симеон Ђорђевић

Na padinama Bukulje iznad Aranđelovca, u prijepodnevnim časovima 19. septembra 1944. godine, razvila se žestoka borba između bataljona 1. krajiške i njemačke motorizovane kolone 1. njemačkog motorizovanog puka »Brandenburg«. Nijemci su doživjeli težak poraz. Snimak prikazuje kako Ešref Vražalić Ragib, načelnik štaba brigade izdaje komandu posadi protivtenkovskog topa za gađanje po neprijateljskoj koloni, a iza njega Miloš Zec pažljivo osmatra eksplozije granata.

Milutin Morača, komandant 5. krajiške divizije je u svom Ratnom dnevniku (izdanje VIZ-a, Beograd, 1962. godine) zabilježio i ovo:

»Iznenadeni jakom bacacom, topovskom i mitraljeskom vatrom Nijemci su pokušali da se brzo povuku ka gradu, no to nisu stigli. Morali su ostavljati borna kola i drugo motorizovano oružje, na koje su naši borci otvarali vatru iz neposredne blizine.

Bježanje Nijemaca bilo je skoro parično. Bili su tako razbijeni da su manjim brojem kamiona sa začelja kolone bježali preko seoskih puteva i njiva ka glavnom putu Topola - Mladenovac. Istovremeno s napadom na Nijemce naši su već bili ušli u grad i sabili četnike i nedicevce na uski prostor u nekoliko zgrada.«

»... Po načinu djejstva, vremenu početka napada i postignutim rezultatima borba za oslobođenje Aranđelovca spada u jednu od najuspjelijih i najpoučenijih operacija 5. divizije...«

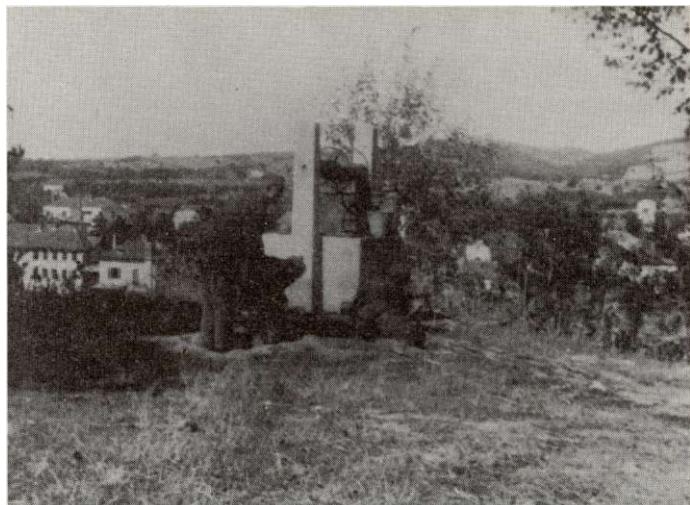

Borci su iz minobacača žestoko i vrlo precizno tukli po uspaničenoj neprijateljskoj koloni na putevima i raskrsnicama u podnožju Bukulje. Nišandžija na ovom snimku tek što nije aktivirao svoju ubojitu minu, a Dragan Stojančić, kurir u brigadi, drži prste na ušima, Mika Pavlović, referent saniteta brigade (drugi zdesna), malo sagnut, očekuje tutanj i trenutak ispaljivanja mine, dok u sredini Ešref Vražalić Ragib, sa sekcijom u rukama, budno prati eksplozije mina i daje nove elemente za gađanje.

Snimak prikazuje dio oštećene i uništene njemačke motorizacije, a na samom bojištu je zaplijenjeno i nešto ispravnih vozila. Kod lijevog uništenog transportera vide se dvojica boraca koji znatiželjno razgledaju jedan zaplijenjeni njemački dokument, 19. septembar 1944. godine.

U napadu na Aranđelovac za trenutak se izdvojila grupa boraca 1. čete, 2. bataljona iza betoniranog bunara. Lijevo, u sagnutom položaju, Jovo Novaković, politički delegat voda, a puškomitrailjezac u ležećem stavu Branko Srdić, sa svojim »šarcem« drži na nišanu zloglasne »bradonje« i nedicevce, koji se povlače ka centru grada.

Streljački stroj boraca 1. krajiške brigade juriša na posljednja uporišta u gradu, u poslijepodnevnim časovima 20. septembra 1944. godine.

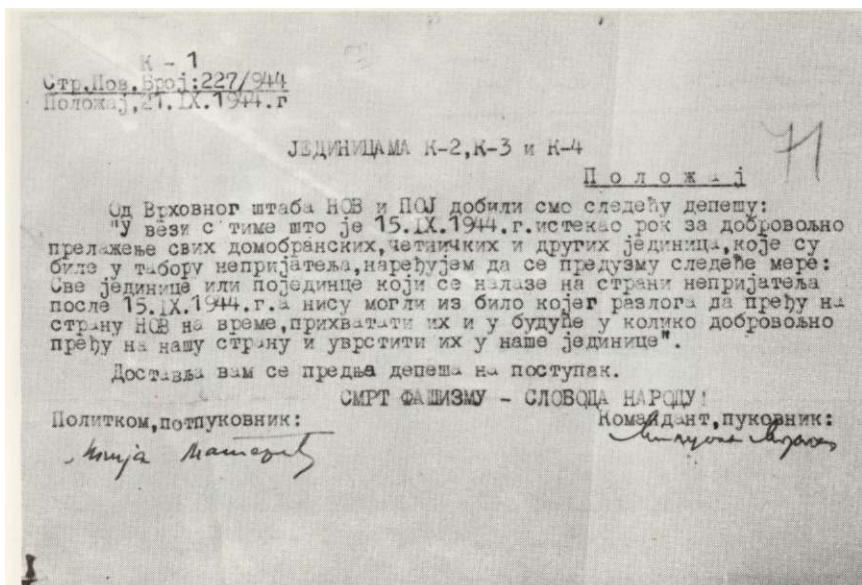
Milutin Morača, komandant 5. divizije je u svom Ratnom dnevniku (izdanje VIZ-a, Beograd, 1962. godine) zabilježio i ovo:

»Dva bataljona 4. brigade odlično su izvršila zadatak na spoju puteva kod Markovca, uništivši dvije manje kolone kamiona.

Deseta brigada je takođe uspješno izvršila svoj zadatak: zauzela je Venčac i selo Banju i oslobođila čitavu prostoriju između Banje i Satornje, odbivši napad Nijemaca da prođe u Satornju. Njoj je na odsjeku Venčac - Kapetanovi stanovi sadejstvovala 2. šumadijska brigada.«

Aranđelovac je oslobođen 20. septembra 1944. godine, osim velike zgrade »Staro zdanje« iz koje se krvnički branilo oko 250 četnika i nedicevaca, među kojima znatan broj »bradonja - koljača«, koji su pravili nečuvana zverstva nad nedužnim stanovništvom po Šumadiji i drugim mjestima u Srbiji. Pod zaštitom ubitačne i vrlo precizne mitraljeske vatre na sve otvore zbarikadirane zgrade, borci brigade su podmetnuli i zapalili 100 kilograma eksploziva. Od snažne eksplozije načinjena je velika rupa na zidu, kroz koju su najuriš uskakali unutar zgrade, bacali bombe, pucali iz automata i puškomitrailjeza i tako primorali neprijatelja na predaju. Snimak prikazuje izgled zgrade poslije miniranja i otvor kroz koji su borci upali u zgradu »Staro zdanje«.

Grupa četničkih izdajnika, negdje u Srbiji. Fotografija je zaplijenjena u borbama sa četnicima kod Aranđelovca, a sačuvao ju je Mile Banjac.

Četnički izdajnik sa unilormisanim i naoružanim malisanom kojeg vjerovatno želi u prvim dječačkim koracima da usmjeri na put izdaje, kuda je i sam krenuo. Snimak zaplijenjen u borbama s četnicima kod Aranđelovca, a sačuva* ga Mile Banjac.

Na poleđini ове фотографије, писацом машином је написано: »Posle срећно завршene борбе са партизанима сликано у Брестовику са Миланом Ђорђевићем старим српским RAVNOGORCEM, кога је убио његов лични практик. 7. јуна 1944. год. Брестовик«. Потпис је нечији. Снимак је запlijенjen у борбама с четничима код Тополе и Аранђеловца, а сачуван је у Миле Банјац, тада политички комесар 2. чете, 4. батаљона.

Grupa boraca brigade nakon oslobođenja Aranđelovca, septembra 1944. godine. Na slici slijeva nadesno: stoje - Ante Strpić, radio-telegrafista, Herceg . . . Slavka Bogdanović Cica (poginula 17. 1. 1945), Branko Kesić Bijeli, Desa Marković, Nikola Beronja, Gavro Zdjelar, kleče - Juraj Šmigmator Šmigec, Murat Kusturica, neidentifikovan i Jovo Dukić.

Vrijedni i neumorni intendanti bili su svakodnevno „prisutni“ u mislima boraca, pogotovo kada je bilo oskudice u ishrani. Na slici su četvorica prvoboraca iz Bosanske krajine, slijeva nadesno: stoje - Bogoljub Zrnić, intendant 3. bataljona, Dušan Jeftić, intendant brigade, Jovo Grbić, intendant 2. bataljona, a naprijed sjedi Ilija Stakić, intendant 5. krajiške divizije (prije toga bio intendant 1. krajiške brigade). Snimak načinjen u Aianđelovcu, septembra 1944. godine.

Trojica boraca iz 3. bataljona, slijeva: Momčilo Đurić Čiko (poginuo 19. 4. 1945), Branko Krtinić i Gojko Mataruga. Snimak iz Aranđelovca, septembra 1944. godine.

Na okupu je gotovo cijela 1. četa 2. bataljona, koja je i ovjekovječena ovim snimkom. Prvi slijeva stoji Dane Srdić, komandir čete, a u prvom redu sedmi zdesna sjedi Boško Vašalić, komesar čete (poginuo 17. 1. 1945). Na slici se mogu prepoznati Petar Tišma, Jovo Novaković, Cedo Srdić, Jovanka Obradović, Dušan Ratković i mnogi drugi borci ove čete. Snimak načinjen u okolini Aranđelovca, septembar 1944. godine.

Gotovo cijela 3. četa, 2. bataljona-njih sedamdesetak - našla se na okupu, paje taj događaj ovjekovječen kod Aranđelovca, 25. septembra 1944. godine. Na snimku se mogu identifikovati: Jovan Stojanović Colin, Ciro Zrnić, Slavko Đukić, Ilija Rađenović, Savka Josipović, Milan M. Marjanović, Milojka Vukadinović, Milka Knežević Mika, Mileva Bosnić, Đurad Dragišić, Milan Kecman Mišo, Gojko Ličina, Jovo Đukić, Milan Bucalo, Ibrahim Međedović, Radoje Vasić, Košta Knežević, Dmitar Šelemba i mnogi drugi. Na formiranju brigade ova četa je bila u sastavu 1. bataljona, kao 1. četa - Petrovačka - a od prve reorganizacije brigade, 16. jula 1942. godine, ušla je u sastav 2. bataljona kao 3. četa i taj naziv je zadržala do kraja rata.

Komanda 1. čete 1. bataljona u oslobođenom Aranđelovcu, septembar 1944. godine. Slijeva nadesno: stoje - Rajko Babić, zamjenik komandira (poginuo na sremskom frontu 1945), Milka Celar, bolničarka, Bogdan Malbašić, zamjenik komesara, sjede Milenko Đudić, komandir i Živko Radak, politički komesar čete.

Četvorica Krajišnika i poznatih jurišnika iz 1. bataljona, Ljubomir Babić Carakovac, Miodrag Milan, Milan Stojić, a naprijed kleči Dušan Ćulibrk, ne odvajajući se ni u tim trenucima od svog »šarca«. Snimak načinjen u Aranđelovcu, septembra 1944. godine.

Štab 2. bataljona s borcima i starješinama u oslobođenom Aranđelovcu, septembar 1944. godine. Slijeva nadesno: leže - Draško Popović i neidentifikovan kurir, sjede - Dragica Radanović, Miloš Vuković, zamjenik komesara (poginuo 18. 10. 1944), Dane Raca, komandant i Žika Mijatović, komesar bataljona, stoje - Milan Kecman Mišo (poginuo 16. 10. 1944), Jovan Stojanović Colin, Gojko Ličina, Milan Bucalo (poginuo 17. 1. 1945), Ciro Zrnić, Jovo Đukić, Boško Vašalić (poginuo 17. 1. 1945), Dane Srđić, Mile Boranović, Petar Tišma i Dušan Ratković.

Štab 2. bataljona u oslobođenom Aranđelovcu, septembra 1944. godine. Slijeva nadesno: stoje - Milja Jajčanin, bolničarka, Dane Raca, komandant, Miloš Vuković, zamjenik komesara (poginuo 18. 10. 1944), Jovo Grbić, intendant, Živojin Mijatović Žika, komesar, Dragica Radanović, referent saniteta i naprijed kleči Draško Popović, sekretar štaba bataljona (kao četrnaestogodišnjak stupio u borbene redove brigade odmah nakon njenog formiranja).

Kulturno-umjetnička ekipa 5. divizije u oslobođenom Aranđelovcu, septembar 1944. godine. Slijeva nadesno: u prvom redu čuće-Murat Gunić, neidentifikovan i Dobrila Tomić, u drugom redu sjede-Stipe Murgaški, Bosa Rodić, Nijaz Hadžiselimović, komandir ekipe, Mirko Turić, zamjenik komesara brigade, Vlado Petrović Učo, politički komesar ekipe i Vuka Tubin, u trećem redu stoje - Veljo Jelić, Emilija Perović, Vaso Živković, Dara Bosnić Gigić, Esad Hrustić, Mika Bojanic, Aca Stojković, Alija . . . Uroš Krajinović i Boško Knežević.

Posljednji snimak Štaba 4. bataljona ovog sastava, jer su uskoro uslijedili premještaji. Slijeva: stoje - Vaso Sadžak, zamjenik komandanta (nakon nekoliko dana postavljen na istu dužnost u 2. bataljonu), Vojo Radišić, komesar, Đuro Vukobrat, zamjenik komesara (na sremskom frontu zamjenik komesara brigade) i sjedi Savan Kesić, komandant (uskoro postavljen za zamjenika komandanta brigade), Aranđelovac, septembar 1944.

B I F S Ä E À

**Ilo SkarHDi cotpeća cayE mclamaJy ce HB no.« MOOTS ci*»..»
WYRO...» av FORIS »TB BiDOW» KKOMarip we ** i
»O vuHEMMH IV carOha I Knapke Hv oñtre|
TM g J CMK Loo ! niv TMTM, » ai ck a kô ..».. IV Cara» I Sparai, Za
»Avlaia KOM...».. II araneo, I KnäKra HV 0
Harne» Jippis, «aii opaznje! Pris Mpewae u knHICK
CMF 41 HEJOOM KAON!
ODMTWMVW.Wtar...» Ha "Hn, OERKOH KK Ka*aHT, ..»..<**

Mala šetnja ulicama oslobođenog Aranđelovca. Slijeva: Milenko Kovačević, Dušan Vujnović, Slobodan Špegar Špego i Jovan Čurčić Jovica.

Dušan Kostić, politički delegat voda (lijevo), Ljubica Subotić, omladinski rukovodilac 2. bataljona (poginula 17. 1. 1945), i Vrban Pane, komandir voda - svi iz 2. bataljona, Aranđelovac, septembar 1944. godine.

Tek što je Arandelovac oslobođen, stari Šumadinac čića Dimitrije Beloševac doveo je sina Milenka komandantu brigade Stevi Raušu i zatražio da se taj događaj ovjekovjeći u momentu kada mu sin stupa u partizanske redove. Od davnina je u ovim krajevima sačuvana tradicija svečanog ispraćaja regruta u vojsku, pa je čića Dimitrije i u ratnim uslovima želio na neki način, dosljedan tradiciju, da obilježi taj trenutak.

K-2
SANITET
28.11.1944 g.

Referentu saniteta v.n.u.u.diviz ije

iz polnice i K.N.U.U.brigade upućeni su na dalje lečenje u Italiju sledeći drugovi:

1.Goronja Gojko-desetar, I čete, jed.3 i stupio u NOV 1942 g.
81.SAOJ-a..uln.sklop.lezio nemotoraks sin.et lezio pulm.

2.Ćuga Sreto-vodnik, III čete jed.31, stupio u NOV 1942 g.

81.A.P.D..uln.sklop.reg.hipohondrije sin.et he motoraks d.pneumotoraks.

3.Prvulović Todor-borac, I čete jed.31-stupio u NOV 1944 g.
D.vuln.sklop.reg.parijetalis sin.paralizis facialis et lezio cent.
broce lezio renalis sin.

4.Jerac Tode-borac, I čete jed.31 stupio u NOV 1943 g.81.
SAOJ-a..Vuln.sklop.hemitoraks sin.pneumotoraks.

5.Tabareli Sajmalin-borac, III čete jed.32 stupio u NOV
1944 g.D.vuln.sklop.hemitoraks dekstri.Pneumotoraks et lezio humerati
dekstri.

6.Gervešan Dragoljub-borac, II čete jed 31-stupio u NOV 1944
11 g.D.Vuln.sklop.reg.mastoidea dekstri ,paralizis facialis et lezio
labirint.

7.Petrović Borivoj-kurir jed.32 stupio u NOV 1944 r.D.
Vuln.sklop.geni sin.et fractura capituli tibialis.

8.Karalić Rajko-borac bacačkog odjeljenja jed.32 stupio u
NOV 1941 g.D.Vuln.sklop.toracis reg.precordialis-lezio pulm.

9.Grubiša Nedjo-borac izvidjačke grupe,stupio u NOV 1943 g.
D.Vuln.sklop.reg.fem.d.et fractura fem.

10.Sabajić Božidar-borac, I čete jed.32 ,stupio u NOV 1944 g
D.Vuln.eksplozivum reg.tibialis d.et fractura tibiae.

11.Bosiljković Dušan-borac III čete jed.31, stupio u NOV 1944 g
D.Vuln.sklop.hemitoraks dec.et pneumotoraks.

12.Miljević Djuka-ml.vodnik, II čete jed.34, stupio u NOV
1943 g.D.81.SKOJ-a.D.Vuln.sklop.reg.humeralis d.et frakt.humeri.

13.Crnovršanin Avdo-krojač jed.36, stupio u NOV 1943 g.
D.Vuln.sklop.reg.hum. d.k.et fractura humeri.

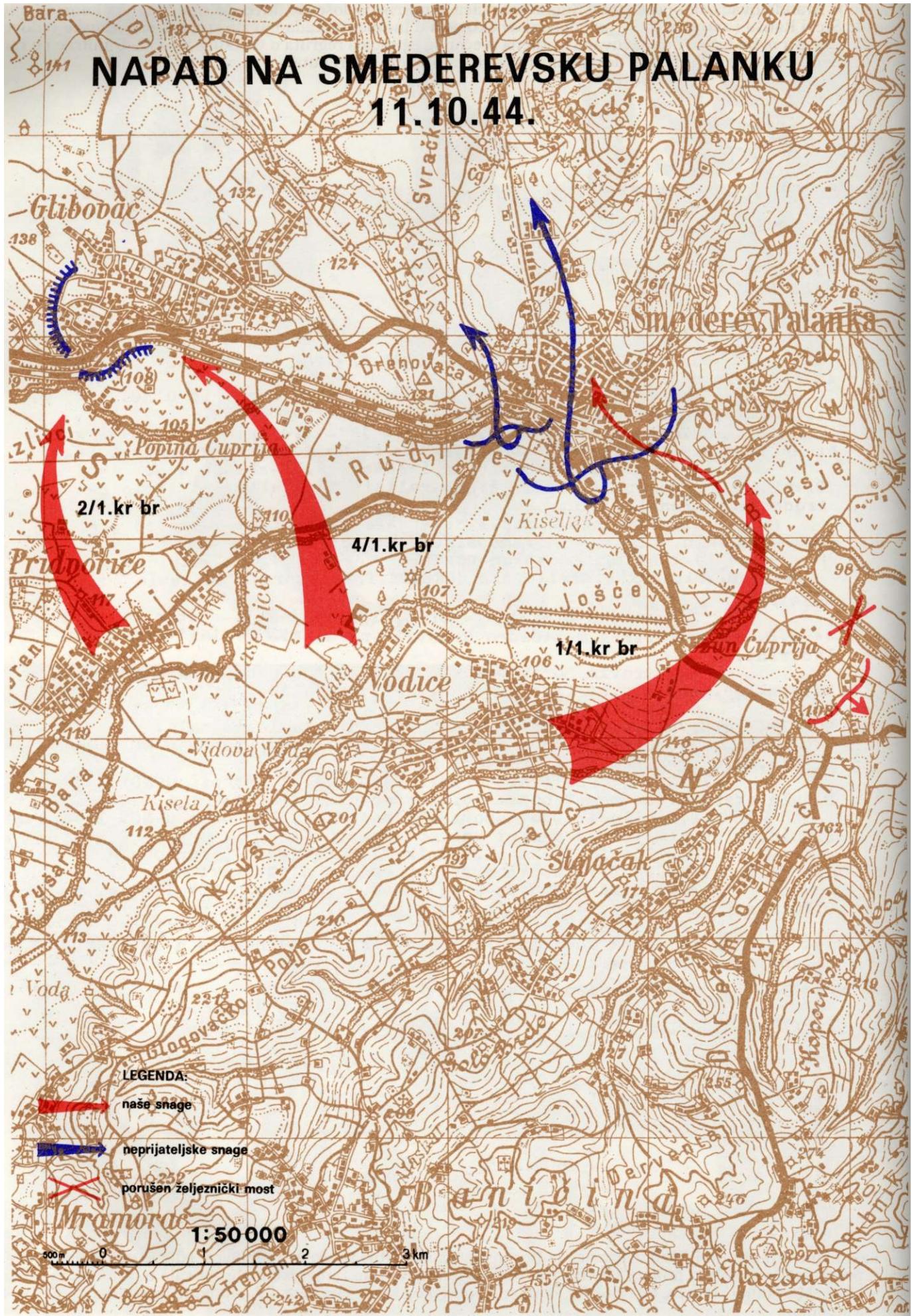
Od navedenih drugova na nosilima nalaze se prvih deset,
dok 11,12 i 13 su na konjima.Svaki drug ima svoja nosila a svaki ko-
njanik svog jahačeg konja.

Smrt fašizmu - sloboda narodu.

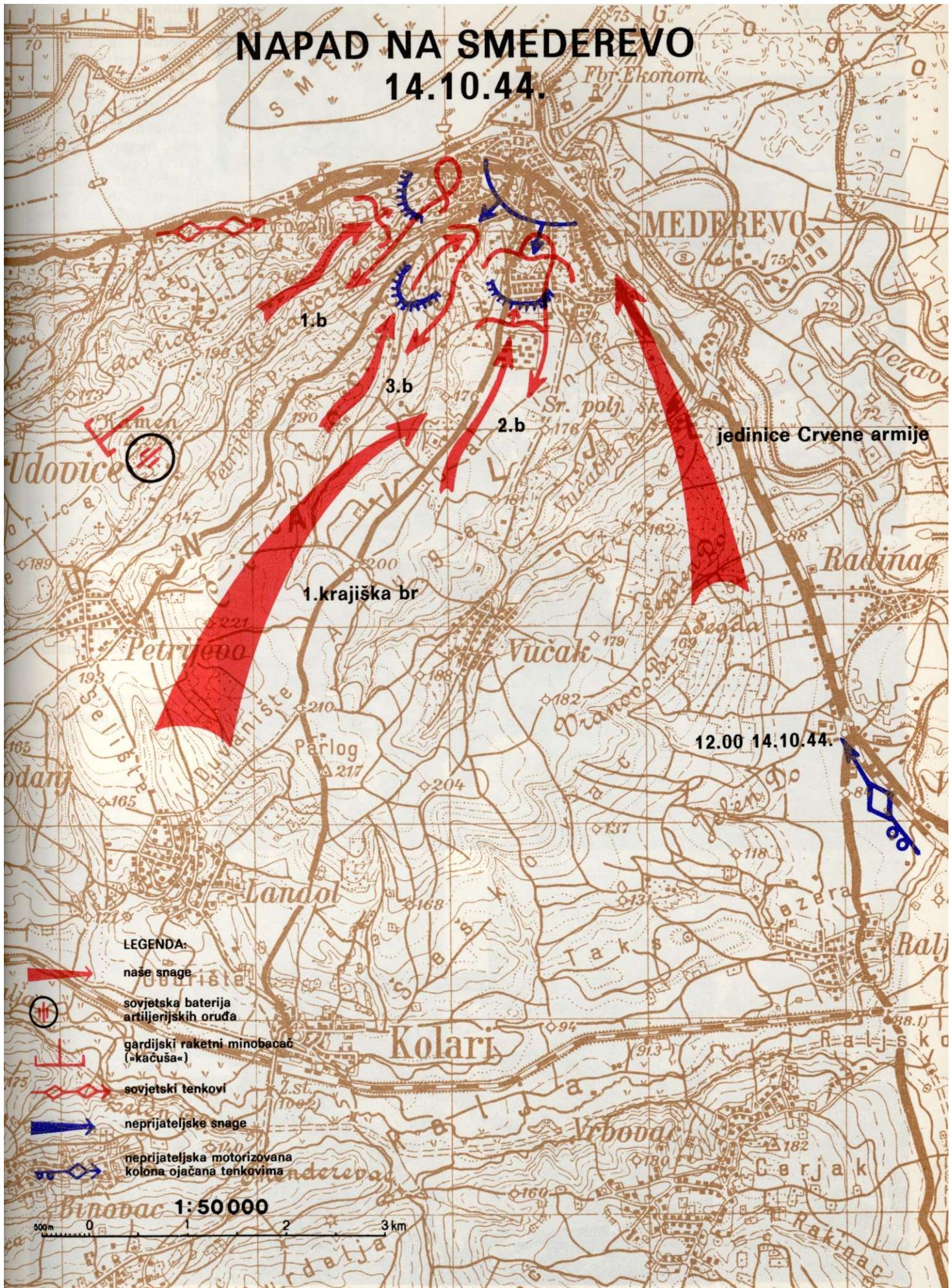
Politkom-major,
Petar Brnović

Ref.saniteta-noružnik,
Arandelovac 11.11.1944

Tri nasmijane, hrabre i vrijedne drugarice iz Bosanske krajine, koje su do Arandelovca, gdje je ovaj snimak načinjen, prepješačile nekoliko hiljada kilometara, previle mnogobrojne ranjenike i učestvovali u mnogim jurišima, slijeva Boja Marjanović Bojica, Jela Rokvić, zamjenik političkog komesara čete u 3. bataljonu (poginula 25. 12. 1944) i Mara Kecman.

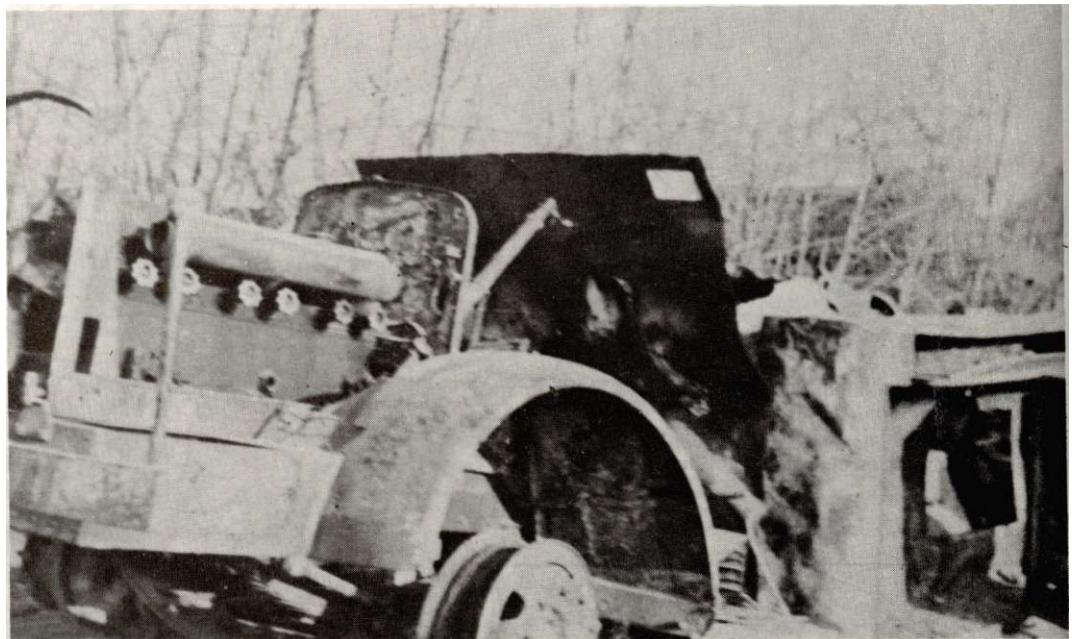

NAPAD NA SMEDEREVO 14.10.44.

Jedan od sovjetskih tenkova T-34 koji su, zajedno sa 1. krajiskom, učestvovali u napadu na Smederevo 14. 10. 1944. godine. Na ovom snimku iz Malog Orašja na tenku su, po red njegove posade, borci brigade, kojima se prvi put pružila prilika da pobliže upoznaju i vide to moćno sovjetsko borbeno vozilo.

Štetnerova grupacija u borbama pod Avalom doživjela je težak poraz i pretrpjela ogromne gubitke kako u ljudstvu, tako i naoružanju, tehničici i drugoj ratnoj opremi. Snimak prikazuje jedno od mnogobrojnih vozila koje je potpuno oštećeno ostalo na bojnom polju, oktobar 1944. godine.

Dio zaplijenjene njemačke opreme u borbama pod Avalom pažljivo se pregleda i razvrstava pod nadzorom Dušana Jeftića, intendantanta brigade, dok brigadna komora spremna čeka utovar izdvojene opreme i naoružanja, oktobar 1944. godine.

Drugi detalj razvrstavanja zaplijenjene opreme i naoružanja u borbama pod Avalom, oktobra 1944. godine.

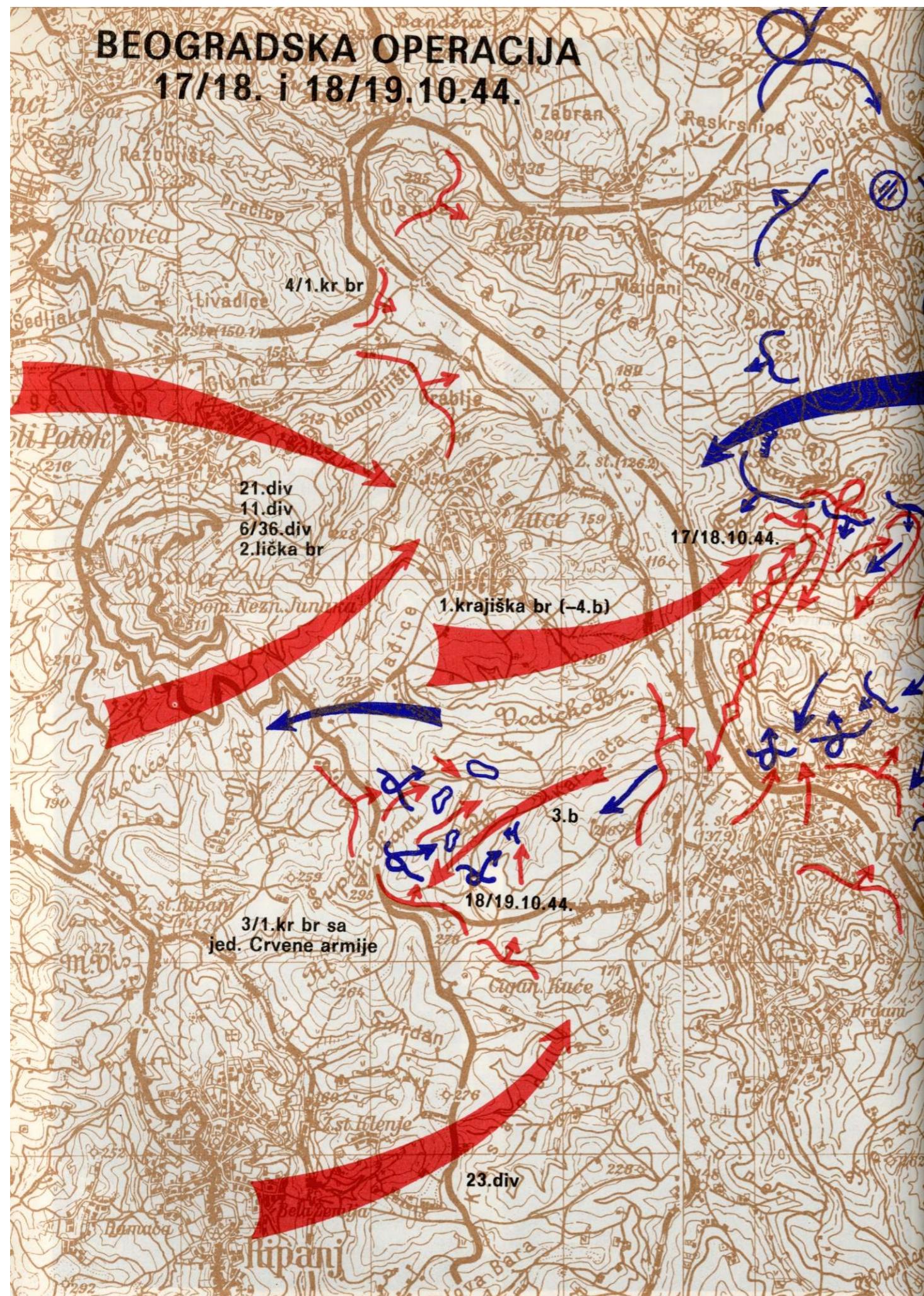

Dvojica Krajišnika, prvoboraca., u brigadi od njenog formiranja, lijevo Milan Kecman Mišo, zamjenik komandira 3. čete 2. bataljona i komesar iste čete Jovo Đukić (umro 1966). Bio je to Mišin posljednji snimak, načinjen kod Arandelovca, jer je samo poslije dvadesetak dana - 16. 10. 1944. godine junački poginuo u borbi kod Kamendola (Vrčin). Parče eksplodirane granate bilo je smrtonosno i kroz njegovu torbicu probilo i ovu fotografiju, koju je brižljivo čuvala Cvijeta Daljević, bolničarka u toj četi.

Za vrijeme višednevnih teških danonoćnih borbi i juriša na prilazima Beogradu, pod Avalom, ukazala se rijetka prilika grupi boraca 1. bataljona za kratak preddah. U sredini leži Milan Kesić, a iznad njega su Dobrica Đurović, Mira Popović i krajnja desno Kosa Kerkez, oktobar 1944.

BEOGRADSKA OPERACIJA 17/18. i 18/19.10.44.

U knjizi »ZA BEOGRAD«, autora Peka Dapčevića, izdanje »Prosveta«, 1984. godine, na stranici 200. i da-
lje, piše:

»Po podne 17. oktobra donijeli smo odluku za opšti napad na njemačke snage opkoljene na smederevskom putu. Ždanov se sa svim predlozima složio u dvije riječi:

- Tak nado! (Tako treba!)

Izvršavanje plana počelo je uveče 17. oktobra, pos-
tenim ali sigurnim zatvaranjem obruča oko Boleča, i sve
je do detalja izvedeno onako kako je bilo predviđeno.

O neprijateljskim snagama smo znali onoliko koliko je bilo neophodno da predemo u odlučan protivnapad. Inicijativu smo natnah preuzeli, a bilo je važno da je ne ispuštamo iz ruku sve do okončanja toga krupnog boja: uništenja i zarobljavanja Grupe Štetner. Sve jedinice kojima je bilo naređeno da se izvuku iz uličnih borbi bile su 17. oktobra na novim položajima. U rejon Avale stigla je 6. brigada 36. udarne divizije, dok je 16. vojvodanska divizija zaposjela zapadne položaje, na pravcu Rušanj - Velika Moštanica. Sigurni za svoje položaje na svome sektoru, odlučili smo da snažnim udarom uništimo opkoljene pukove generala Stetnera na smederevskom dru-
mu. Glavnu ulogu povjerili smo 21. udarnoj diviziji, 2.
ličkoj proleterskoj brigadi i 1. krajškoj udarnoj brigadi. S ovim snagama su iz rejona Avala sadejstvovalo dvije brigade 11. krajške divizije, a s juga 23. udarna divizija pod komandom Miladina Ivanovića iz Četrnaestog korpusa NOVJ. Uz komandanta divizije bio je i komesar korpusa Raja Nedeljković. Obruč je bio ojačan snagama Crvene Armije. Komandu nad sovjetskim trupama preuzeo je bio lično general-major P. M. Verholović, načelnik štaba 57. armije N. A. Gagena.

Citave večeri i noći vođena je ogorčena borba i Stetneru ubrzo postaje jasno - saznali smo to iz izjava za-
robljenih oficira - da se nikada neće probiti u Beograd. Odustao je od toga plana i sad je još samo želio da bilo kojim pravcem izvuče svoju živu silu prema Savi, te da je što prije pređe na bilo kom mjestu. Jedan viši njemački oficir nam je priznao kako je te noći stiglo Stetnerovo na-
ređenje da se iz stroja izvuče sva tehnika i oko 1.500 kamiona. Sve teško naoružanje i motorizaciju Nijemci su ostavili na smederevskom putu, a pješadija, svrstana u

grupe za probor, trebalo je da se izvuče djelimično ispod i preko Avale, a djelimično dolinom Topčiderske rijeke, kako bi se nedaleko od Čukarice pontonima prebacila preko Save. Vojnicima je bilo naređeno da zadrže samo puške, automate, mitraljeze i pancerfauste.

Njemačka grupa određena za čelo probora usmjerila se na naš obruč u dva kraka: prema Vrčinu i prema selu Zuce. Baš sam obilazio položaje 1. krajške brigade kad je počeo njemački napad Komandant brigade Stevo Rauš obećao mi je:

- Prije nego svane, imat ćeš sve podatke o Švabi.

Tako se prije osvita 18. oktobra znalo da je opkoljeno oko 24.000 njemačkih vojnika sa oko 400 topova i mino-
bacača, sa tridesetak tenkova. .. od svojih snaga, oslobo-
đenih tehnike i motorizacije, Štetner je formirao tri gru-
pe: jednu udarnu (pod komandom general-potpukovni-
ka Vitmana) i dvije zaštitne (pod komandom pukovnika Langroka i Hildebranta).

Odluku o izvlačenju u tri grupe general Štetner je do-
nio 17. oktobra uveče.

Grupa Vitman krenula je u dva pravca, na Vrčin i Zuce. Lijevu kolonu je u noći dočekala 1. krajška bri-
gada i komandant Stevo Rauš se izvrsno snašao u tom su-
kobu. Očajničkom pokušaju Nijemaca da se pošto-poto
probiju suprostavio je bataljone najiskusnijih Krajšni-
ka. Borba je trajala čitave noći. Naše i neprijateljske čete
bile su se izmiješale, pa je dolazilo i do borbi prsa u prsa.
Ujutro, Morača mi je javio da je Rauš uspio; Nijemci se na njegovom pravcu nisu probili. Morača mi je tada ispri-
čao o pogibiji našeg poručnika Bucala: ispred sela Leš-
tana, on se susreo s njemačkim oficirom, na razdaljini od
desetak metara; obojica su istovremeno pucali i - obojica
poginuli...

Rano u zoru 19. oktobra, komandant 21. divizije ra-
portirao je da su grupe Langrok i Hildebrant do nogu potu-
ćene. Zaplijenjeni su ili uništeni svi njemački tenkovi,
svi topovi, i sva druga tehnika i oprema. Sjećam se: samo
Ličani pod komandom Rakića ubili su oko 650 neprijateljskih vojnika, a Krajšnici Steva Rauša izbacili su iz
stroja oko 2.000 vojnika i oficira, i uz to zarobili oko
1.500 planinaca, među kojima je bilo dvadesetak oficira, dok je 21. divizija zarobila oko 1.100 vojnika i oficira...

Prilikom napada na Avalu poginuo je i sam general Štetner, i više nije bilo jedinstvene komande.«

U istoj knjizi Peka Dapčevića, na stranama 228 i 229 piše:

»Zapovijest
general-lajtnantu Peku Dapčeviću
komandantu Armije u Zapadnoj Srbiji.

Poslije 7 dana teških i krvavih bojeva, 20. X 1944. jedinice naše NOV, rame uz
rame s jedinicama herojske Crvene armije, oslobodile su Beograd, glavni i napačeni
grad Federativne Demokratske Jugoslavije.

Ova velika pobeda nad najvećim neprijateljem naših naroda - njemačkim oku-
patorom, naročito je značajna po tome što su u borbi za oslobođenje junačkog Beograda
dali svoju krv sinovi junačke Sumadije, junačke Krajine i ostale Bosne, junač-
ke Crne Gore, sinovi bijelog Zagreba i Hrvatskog zagorja, sinovi kršne Like, Dalma-
cije, Slavonije, Vojvodine i sinovi Slovenije. Ta je pobeda tim značajnija što je iz-
vojevana zajedno s jedinicama slavne bratske Crvene armije.

Za varredno junaštvo i upornost u borbi za oslobođenje Beograda izražavamo
svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, komandantima i političkim
komesarima 1. divizije, 5. divizije, 6. divizije, 21. divizije, 28. divizije, 16. divizije, 36.
divizije i 11. divizije.

Predložite za odlikovanja jedinice i pojedince koji su se najviše istakli u borbi.
Slava palim herojima koji su dali svoj život za slobodu svoga grada!

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Vrhovni komandant NOV i POJ
maršal Jugoslavije
Tito.«

130

756
21.8.

штабу I пролетерског корпуса

Достављамо вам списак јединица и појединача који су се истакли у борбама око Београда и у Београду.

I Краишкa бригада

1.- I чета I батаљона у борби 17.08.м.код с.Заклопаче заробила је 4 брдска топа, једну ракету, 5 мотоцикла и другог војничког материјала, убила 40, а заробила 33 Немаца.

2.- II вод II чете I батаљона на челу са водником Квочком Миланом у борби 18.08.м.код с.Врчина убио је 20 Немаца, а заробио 40. Заплијено је 40 пушака.

3.- Десетар I вода II чете I батаљона друг Зорић Драго у борби 18.08.м.код с.Врчина убио је 25 Немаца.

4.- Обучаш Мијо, десетар II батаљона, у борби на Смедереву 13.октобра са пушкомитраљезом убио је 10 Немаца.

5.- Стојин Радосав, пушкомитраљезац II батаљона, својом ватром у борби на Врчину 18.октобра заштитио је цијели свој вод, који се без губитака повукao пред јачим непријатељем на нови положај.

6.- Вјештица Бранко, политделегат II батаљона у борби на Врчину 18.октобра са једним својим другом упао је међу Немаце и заробио их 40.

7.- Стојановић Јован, водник II батаљона у борби на Врчину 18.октобра и на цести Београд-Смедерево истакао се својом вјештином у борби са Немцима и том је приликом заплијено хаубицу 155 mm и један оклопни аутомобил.

8.- I чета III батаљона показала је примјерно држање у борби код Врчина 18.октобра, којом је приликом усиле и заробила 280 немачких војника и официра. Њен командир Цвијо Лажић, заставник, сам је убио 12 Немаца и у истој борби погинуо.

9.- III вод II чете III батаљона истакао се је својим примјерним држањем у борби код Врчина 18.октобра, где је убио и заробио 80 Немаца,

10.- II вод III чете III батаљона у истој борби показао је примјерно држање и убио и заробио 75 Немаца.

11.- Буџало Бранко, заставник, командир III чете III батаљона својим личним примјером и руководењем јединицом истакао се у борби 18.октобра код Врчина, којом је приликом са једним својим водом заробио 30 Немаца, а у истој борби погинуо.

12.- Илија Вујић, водник, вршиоц дужности командира III чете III батаљона показао је примјерно држање и храброст у борби код Врчина 18.октобра где је сам убио 12 Немаца ручним бомбама.

13.- Радановић Гојко, водник III вода I чете III батаљона у борби 18.октобра код Врчина убио је 2 немачка официра и 8 војника.

14.- Савић Радован, пушкомитраљезац III батаљона, у истој борби убио је 8 Немаца и заплијено 2 браза Шарца.

15.- Роквић Јела, политделегат сода и Коматина Боко, десетар истог воде II чете III батаљона са својим пушкомитраљезом у истој борби заробили су 30 Немаца и заплијенили 3 Шарца и 6 стројница.

16.- Миливојевић Миломир, пушкомитраљезац I чете III батаљона у истој борби убио је 7 Немаца и заплијено 5 браза Шарца.

17.- Маринчић Миленко, десетар I чете II батаљона у истој борби заробио је 10 Немаца.

18.- Шареница Манојло, курир II чете III батаљона у истој борби херојски је извршио своју дужност: кроз непријатељске редове пробио се до своје чете, која је била опколена, показао чети пут којим може најлакше да се прошире и у том пробијању погинуо.

- 19.- Малбанић Обрад, пушкомитраљезац III чете III батаљона у истој борби убио је 6 Нијемца и заплијено 2 брза Шарца и 3 парабелума.
- 20.- Радовевић Ранко, на челу ~~кнажњића~~ са својом десетином у истој борби убио је 20 Нијемца и заплијено 4 Шарца и 5 стројница.
- 21.- Обрадовић Гојко, десетар III чете III батаљона у истој борби са својом десетином убио је 14 Нијемца и заплијено 3 Шарца.
- 22.- Челановић Даница и шкорпијон Мика, болничарке III чете III батаљона у истој борби, под кипом непријатељских куршума изнијеле су са бојишта 8 наших рањеника.
- 23.- Вулић Пава и Бубalo Мијка, болничарке II чете III батаљона у истој борби под јаком непријатељском ватром изнијеле су 15 наших рањеника.
- 24.- Бојанић Стоја, болничарка I чете у истој борби изнијела је са бојишта, под јаком непријатељском ватром, наша 3 рањеника.
- 25.- Ђургус Којо, замјеник командира II чете III батаљона у истој борби убио је 10 Нијемца, заплијено 3 Шарца и 2 радио станице.
- 26.- Куков Велимир, политкомесар II чете III батаљона у истој борби убио је 10 Нијемца.
- 27.- Здјелар Pero и Скопљак Јово, батаљонски курири у истој борби заробили су 15 Нијемца и заплијенили 6 стројница.
- 28.- Срдин Драган, борац, III батаљона, у истој борби са ручном бомбом убио је у бункеру 5 Нијемца и заплијено 2 Шарца и 3 стројнице.
- 29.- III чета IV батаљона на челу са командиром чете Савић Слободом=ном, ст. водником, у борби 19. октобра, када су Нијемци покушавали да се пробију из обруча заробила је 40 Нијемца, а заплијенила 2 борна кола, 8 камиона са оружјем и другим материјалом уз сопствене губитке од 1 мртвог и 1 рањеног.
- 30.- Кесић Сретко, заставник, на челу са својим водом у јуришу на станицу Умчари заробио је 21 Нијемца. У тој борби Кесић је добио неколико рана и тако рањен лежао је пред непријатељским бункером пуна три сата послије чега су га другови успјели извуни.
- 31.- Бановић Pero, борац IV батаљона, показао је необично херојство у борби 18. октобра код врчина где је својом ватром упорно штитио извлачење рањених другова те је том приликом и погинуо.
- 32.- Самарџија Жарко, водник IV батаљона, десетар, у борби 19. октобра код с. Зуце са својом десетином убио 10 војника.
- 33.- Јуришић Станоје, пушкомитраљезац IV батаљона, у истој борби дочекао је Нијемце на цијев и убио их 10.
- 34.- Петровић Миљивоје, пушкомитраљезац, у истој борби убио је 10 Нијемца.
- 35.- Поповић Здравко, борац IV батаљона, у истој борби заробио је 5 Нијемца.
- 36.- Первала Видак, пушкомитраљезац IV батаљона, у борби 18. октобра уништио је својом митраљеском ватром њемачки камион и убио 7 Нијемца.
- 37.- Гомеџији Василије, пушкомитраљезац, убио је у истој борби 12 Нијемца.
- 38.- Шетин Андреја, пушкомитраљезац IV, у истој борби убио је 7 Нијемца.

IV Крајишко бригада

- 39.- Омербеговић Ариф, десетар II чете I батаљона, са својом десетином у борби код Малог Мокрог Луга са њемачком колоном која се пробијала у град убио је 15 Нијемца и разбио је њемачку колону.
- 40.- Барашвић Јован, десетар, млађи водник I бат., у истој борби убио је 12 Нијемца.
- 41.- Хајрић Мехмед, пушкомитраљезац II чете I бат., у истој борби уништио је 2 њемачка камиона са војском.
- 42.- Криета Миле, десетар I бат., са својом десетином у борби у Београду ручним гранатама истјерао је Нијемце из ровова код Звјездаре и убио 12 Нијемца.
- 43.- дробац Живко, водни делегат I чете I бат., са ручним бомбама у уличним борбама убио 8 Нијемца.
- 44.- Вајин Сретко, водник II чете I бат., на челу свога вода убио је у уличним борбама у Београду 30 Нијемца.
- 45.- паравики Триво, десетар III чете II батаљона, у борби у Београду ликвидиран је са пушкомитраљезом једно непријатељско упориште и убио 10